herpy

WARANY

Waran paskowany

Varanus salvator

Varanus salvator to jedna z największych jaszczurek świata, samce mierzą zwykle 150-240 cm, a samice 120-180 cm długości. Jest to waran prowadzący półwodny tryb życia, zamieszkujący bagna, rzeki i namorzyny Azji Południowej i Południowo-Wschodniej. Poradnik jest kompendium wiedzy o biologii i wymaganiach gatunku.

Rodzina: Varanidae Nazwa angielska: Common Water Monitor Dawna nazwa: *Stellio salvator*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**120-240 cm** długość całkowita z ogonem
Waga	**3 000-20 000 g**
Długość życia	**15-25 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Nadrzewny, naziemny i półwodny**
Środowisko	**Las deszczowy i mokradła**
Trudność	**Ekspert**

HODOWLA

Min. terrarium	**245 × 185 × 245 cm** D × S × W dla 1 dorosłego osobnika
Temperatura w dzień	**27-32 °C**
Miejsce wygrzewania	**50-60 °C**
Temperatura w nocy	**21-24 °C**
Wilgotność	**60-70%**
Woda	**Część wodna** głębokość 35-50 cm
UVB	**Zalecane** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Owady, kręgowce i dżdżownice i ślimaki**
Utrzymanie	**Pojedynczo lub w parach**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**24-60 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**6-40 jaj**
Zniesienia w roku	**1-2**
Inkubacja	**180-270 dni** przy 25-30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Załącznik II**
Załącznik unijny	**Załącznik B**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

To masywny waran o długiej szyi, wydłużonym pysku, silnych szczękach z ząbkowanymi zębami i dużych, ostrych pazurach. Ciało jest ciemnobrązowe do prawie czarnego z żółtymi plamami, które z wiekiem bledną, a od oczu ku tyłowi biegną ciemne pasy obrzeżone żółtym. Łuski są kilowane, a ogon długi, umięśniony i bocznie spłaszczony, dzięki czemu służy w wodzie jako ster. Język jest głęboko rozwidlony. Młode mają wyraźniejszy rysunek niż stare osobniki, ale u czarnej formy z południowo-zachodniej Tajlandii i sąsiedniej części Malezji młode są całkowicie czarne od wyklucia.

V. salvator uchodzi za jedną z najdłuższych jaszczurek świata. Samce są wyraźnie większe od samic: dorosłe samce osiągają zwykle 150-240 cm długości łącznie z ogonem, a samice 120-180 cm, zaś największy odnotowany osobnik mierzył 321 cm. Masa ciała jest bardzo zmienna: dzikie osobniki o długości 142-150 cm ważą około 3,5 kg, natomiast duże, dobrze

odżywione zwierzęta mogą ważyć 20 kg lub więcej, a osobniki w niewoli ponad 50 kg. Dorosły waran nie jest więc zwierzęciem, które można trzymać w zwykłym terrarium.

Taksonomia jest sporna. Gatunek opisano w 1768 roku jako *Stellio salvator*, a nazwa jest powiązana ze zwierzętami ze Sri Lanki. Grupa obejmuje wiele form geograficznych, m.in. z Azji Południowo-Wschodniej i Jawy, Andamanów i Sulawesi. Kilka dawnych podgatunków (np. *V. cumingi*, *V. marmoratus* i *V. nuchalis*) od 2007 roku uznaje się za odrębne gatunki. Oznacza to, że nazwy w handlu i w starszej literaturze mogą odnosić się do różnych zwierząt, a informacji o hodowli nie zawsze da się przenieść z jednej formy na drugą.

Wszystkie formy są dużymi, silnymi i inteligentnymi drapieżnikami. To zobowiązanie na całe życie: gatunek żyje w niewoli co najmniej 15, a prawdopodobnie ponad 20 lat i w ciągu dwóch lat może urosnąć z młodego o długości 25-30 cm do zwierzęcia mierzącego ponad 1 m. Wymaga osobnego pomieszczenia lub dużego wybiegu zewnętrznego, basenu, w którym może się całkowicie zanurzyć, ciepła na miejscu do wygrzewania i dużych ilości całych zwierząt karmowych. Prawdziwym ograniczeniem są miejsce, koszty pokarmu i czas, a nie zainteresowanie zwierzęciem.

Czytaj więcej: Ciepło i temperatura Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla

Występowanie i środowisko

Varanus salvator występuje od Sri Lanki i wschodnich Indii przez Bangladesz, Mjanmę, Tajlandię, Kambodżę, Laos i Wietnam po południowe Chiny, w tym Hajnan, a dalej przez Malezję i Singapur aż po Indonezję, m.in. Sumatrę, Borneo, Jawę, Bali, Lombok, Sumbawę, Flores i Sulawesi. Jest to jeden z najszerzej rozprzestrzenionych waranów w ogóle. Na Andamanach i południowych Nikobarach żyje odrębna forma.

Gatunek występuje głównie na nizinach i odnotowano go do wysokości około 1800 m, ale główny obszar występowania leży poniżej 1000 m. Warany żyjące na Filipinach uznaje się dziś za inne gatunki. Zwierzęta w południowo-wschodnich Stanach Zjednoczonych pochodzą od osobników wypuszczonych lub zbiegłych i nie są zaznaczone na mapie. Stwierdzenia poza naturalnym zasięgiem wynikają z wypuszczenia lub ucieczki.

> **Naturalny zasięg:** Sri Lanka, Indie, Bangladesz, Mjanma (Birma), Tajlandia, Kambodża, Laos, Wietnam, Chiny, Malezja, Singapur i Indonezja.

ŚRODOWISKO

Varanus salvator jest związany z wodą. Żyje nad jeziorami, rzekami, stawami, bagnami i kanałami oraz w namorzynach, i spotyka się go zarówno w nienaruszonym lesie, jak i blisko ludzi, np. w parkach i miejskich systemach kanałów, gdzie nie jest prześladowany. Najważniejszymi siedliskami są namorzyny, bagna i nisko położone mokradła. Gatunek źle sobie radzi tam, gdzie znika roślinność i woda.

Jest znakomitym pływakiem, który steruje ogonem, a woda jest też jego drogą ucieczki i kryjówką. Młode osobniki żyją głównie na drzewach, a dorosłe przeważnie na ziemi; zagrożone wspinają się na drzewa lub skaczą do wody. Klimat jest wilgotny i tropikalny, z wyrównanymi temperaturami przez cały rok, a zwierzęta są najaktywniejsze wcześnie przed południem w słoneczne dni.

Hodowla

TERRARIUM

Trzeba liczyć się z dorosłym zwierzęciem o długości 120-240 cm. Zwykłe terrarium nie wystarczy. Dla jednego dorosłego osobnika minimalne wymiary to około 245 × 185 × 245 cm (długość × szerokość × wysokość), a para hodowlana potrzebuje co najmniej 245 × 245 × 245 cm. Dla dużych samców to absolutne minimum, a więcej zawsze jest lepiej. W klimacie tropikalnym dla pary hodowlanej sprawdza się wybieg zewnętrzny o powierzchni około 45 m^2, w tym niecałe 8 m^2 wody, otoczony gładkim murem o wysokości 2 m z fundamentem sięgającym 1 m w głąb, chroniącym przed podkopaniem.

Świeżo wyklute młode o długości 25-30 cm mogą na początku mieszkać w terrarium o wymiarach około 90 × 45 × 40 cm, ale szybko rosną: roczny osobnik potrzebuje około 120 × 120 × 120 cm, a pomieszczenie dla dorosłego musi być gotowe w ciągu kilku lat. Szklane terraria często słabo utrzymują ciepło i wilgoć. Od samego początku planuj zawsze pod kątem rozmiarów dorosłego zwierzęcia.

Urządź zbiornik z wodą, w którym zwierzę może pływać i całkowicie się zanurzać; rozsądna głębokość to co najmniej 35-50 cm. Gatunek często oddaje mocz i kał do wody, więc wodę trzeba wymieniać codziennie, chyba że działa wydajny filtr, a wlot filtra nie może być w stanie przytrzymać zwierzęcia pod wodą. Zapewnij głębokie, zbite podłoże do kopania, np. mieszankę ziemi i piasku bez zbyt dużego udziału gliny, oraz wiele kryjówek: wydrążone pnie, skrzynie i rury. Gatunek chętnie się wspina, także jako dorosły, więc wykorzystaj wysokość, montując grube gałęzie, półki i pnie, które utrzymają ciężar zwierzęcia. Delikatne elementy wystroju, takie jak żywe rośliny, szybko zostają zniszczone. Wszystkie drzwi muszą mieć pewne zamki, ponieważ gatunek jest silny i potrafi kopać, wspinać się i znajdować słabe punkty zamknięć. Lampy i źródła ciepła muszą być osłonięte przed pazurami i ogonem, aby zwierzę się nie poparzyło.

TEMPERATURA

Varanus salvator ma duże wymagania cieplne i potrzebuje wyraźnego gradientu temperatur. Temperatura tła w dzień wynosi 27-32 °C. Powietrze przy miejscu do wygrzewania musi mieć co najmniej 35 °C, a sama powierzchnia, na której leży zwierzę, powinna osiągać 50-60 °C, mierzone termometrem na podczerwień. Kilka żarówek punktowych obok siebie nad dużą powierzchnią ogrzewa całe zwierzę równomiernie i zmniejsza ryzyko poparzeń. W nocy temperatura powinna wynosić 21-24 °C.

Zwierzę przy odpowiednim cieple wygrzewa się przez jakiś czas, chodzi po wybiegu i kilka razy dziennie wraca na miejsce do wygrzewania. Jeśli leży tam cały czas, jest za zimno, a jeśli nigdy się nie wygrzewa, jest za ciepło. Chłodniejsza, zacieniona strefa jest niezbędna, ponieważ po posiłkach i wygrzewaniu gatunek chętnie szuka cienia i wody. Spoczynek zimowy nie jest potrzebny w przypadku gatunku tropikalnego takiego jak ten.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza powinna wynosić około 60-70 %. Gatunek pochodzi z wilgotnych, tropikalnych mokradeł, ale stojące, wilgotne powietrze prowadzi do infekcji skóry, dlatego dobra wentylacja jest równie ważna jak wilgotność. Duża część wodna podnosi wilgotność, a podłoże w strefie do kopania należy utrzymywać lekko wilgotne, ale nie mokre. Wentylacja zapobiega też pleśni, amoniakowi i namnażaniu bakterii.

Gatunek pije wodę ze swojej części wodnej, dlatego musi być ona czysta. Wymieniaj ją regularnie i codziennie usuwaj odchody. Duży basen jest ciężki i wymaga solidnej podłogi, odpływu i wodoszczelnej powierzchni.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Gatunek jest aktywny w dzień i dużo się wygrzewa. Użyj mocnej lampy grzewczej nad miejscem do wygrzewania i UVB dla zwierząt o dużym zapotrzebowaniu na słońce (strefa Fergusona 3). UVB powinno obejmować dużą część miejsca do wygrzewania, a zwierzę musi jednocześnie mieć możliwość schronienia się w cieniu. Zapotrzebowanie na UVB właśnie tego gatunku nie zostało udokumentowane; zalecenie zapożyczono od pokrewnych, dziennych waranów.

Światło powinno być włączone przez około 12 godzin na dobę przez cały rok, ponieważ gatunek żyje blisko równika. W nocy musi być ciemno. Lampy umieszcza się poza zasięgiem zwierzęcia lub w solidnej osłonie.

Czytaj więcej: Światło i UVB

ŻYWIENIE

Varanus salvator jest mięsożercą i zjada niemal wszystko, co zdoła obezwładnić: ryby, żaby, skorupiaki, mięczaki, owady, jaja, ptaki, gryzonie i padlinę. Młode żywią się głównie owadami i w pierwszym roku karmi się je codziennie lub co drugi dzień, np. świerszczami i karaczanami posypanymi wapniem z witaminą D3, uzupełniając dietę rybami, żabami i od czasu do czasu noworodkami myszy; świeżo wyklute młode zaczynają jeść sardynki i noworodki myszy w ciągu pierwszego tygodnia. Stopniowo przechodzą na całe zwierzęta karmowe, takie jak gryzonie, ryby i drób. Roczne osobniki karmi się trzy-cztery razy w tygodniu, a dorosłe powyżej dwóch lat dwa-trzy razy w tygodniu. Pokarm powinny stanowić całe zwierzęta, ponieważ kości i narządy wewnętrzne dostarczają wapnia i witamin, których samo mięso nie zapewnia.

Dorosły osobnik dostaje 1-2 średniej wielkości szczury mniej więcej co trzeci dzień, uzupełniane rybami, sardynkami i galaretką na bazie mięsa. Gatunek rzadko odmawia posiłku i łatwo tyje, a same gryzonie prowadzą do otyłości i stłuszczenia wątroby. Dlatego zmieniaj pokarm między rybami, ptakami, jajami i gryzoniami i regularnie waż zwierzę. Po posiłku zwierzę musi mieć możliwość wygrzewania się, aby strawić pokarm. Karma w puszkach dla psów i kotów się nie nadaje, a kurczęta powodują luźne, silnie cuchnące odchody, które wymagają natychmiastowego sprzątania. Karmienie kosztuje tym więcej, im większe jest zwierzę, i stanowi istotną część wydatków ponoszonych przez całe jego życie.

Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Dorosły *Varanus salvator* jest silnym i niebezpiecznym zwierzęciem. Broni się ogonem, pazurami i szczękami. Uderzenie ogonem może spowodować poważne obrażenia, pazury mogą głęboko rozorać skórę, a ugryzienie dużego warana może zostawić poważne rany, które łatwo ulegają zakażeniu. Warany prawdopodobnie mają gruczoły jadowe, ale znaczenie jadu przy ugryzieniu człowieka wciąż jest przedmiotem dyskusji, dlatego ugryzienie należy traktować jako coś więcej niż zwykłą ranę. Odnotowano ugryzienia ludzi przez dzikie osobniki, wymagające wielu szwów.

Młode są często nerwowe i gryzą, ale osobniki z hodowli, oswojone z ręką, mogą stać się bardzo spokojne i brać pokarm z ręki. Wymaga to wielu miesięcy cierpliwej pracy z krótkimi, spokojnymi i pozytywnymi kontaktami. Podchodź od dołu, a nie od góry, ponieważ ruchy nad zwierzęciem są odbierane jako zagrożenie, najlepiej gdy zwierzę leży w płytkiej wodzie, gdzie czuje się bezpieczniej. Nawet oswojony samiec może być nieprzewidywalny. Obsługa dużych osobników wymaga doświadczenia, spokoju, dwóch osób i sprzętu ochronnego, np. grubych rękawic. W pobliżu nigdy nie mogą przebywać małe dzieci ani inne zwierzęta, a gatunek nie jest zwierzęciem domowym do przytulania.

Warany mogą przenosić salmonellę. Dokładnie myj ręce po każdym kontakcie ze zwierzętami, wodą, odchodami i pokarmem. Trzymaj zwierzęta pojedynczo; pary można trzymać razem, jeśli jest dużo miejsca i wiele kryjówek, ale trzeba je uważnie obserwować. Samice bywają bardziej płochliwe niż samce i szybko wycofują się do kryjówki lub wody.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Dorosłe samce są większe od samic, mają szerszy i masywniejszy pysk oraz wyraźne zgrubienia od hemipenisów, natomiast samice są smuklejsze i mają bardziej spiczasty pysk. Określenie płci u młodych osobników jest trudne i wymaga weterynarza lub doświadczonej osoby. W niewoli zarówno samce, jak i samice osiągają dojrzałość płciową już pod koniec drugiego roku życia, gdy mają nieco ponad 1 m długości przy długości od pyska do kloaki około 50 cm; samice przystępujące do rozrodu po raz pierwszy ważą 1,3-2,5 kg. Dojrzałość płciowa zależy prawdopodobnie bardziej od tempa wzrostu niż od wieku, a w naturze przyjmuje się trzy do pięciu lat. Samice należy włączać do rozrodu dopiero wtedy, gdy są w dobrej kondycji.

GODY I KOPULACJA

W naturze gatunek rozmnaża się od kwietnia do października, a w niewoli składanie jaj przypada mniej więcej na ten sam sezon. Gatunek był wielokrotnie rozmnażany w ogrodach zoologicznych od lat 60. XX wieku, a obecnie jest regularnie rozmnażany przez nielicznych prywatnych hodowców, także w odmianach barwnych. Dobrze odżywione samice mogą wchodzić w nastrój godowy kilka razy w roku. Samca dołącza się do samicy, gdy jej pęcherzyki jajnikowe są dojrzałe; można to kontrolować za pomocą USG, przy czym pęcherzyki o wielkości 15-25 mm wskazują właściwy moment. Korzystne może być też trzymanie pary osobno przez okresy od 4 tygodni do 3 miesięcy, aby wywołać nastrój godowy; metodę zapożyczono od gatunków pokrewnych. Samca usuwa się po zakończeniu kopulacji, aby samica mogła w spokoju jeść i się wygrzewać.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa jaja 30-45 dni po kopulacji, w naturze w spróchniałych pniakach i w norach w ziemi. W niewoli samica składa 6-18 jaj w jednym zniesieniu, w naturze do 40. Ta sama samica może złożyć dwa zniesienia w ciągu roku. Samica przez kilka dni kopie próbne dołki, zanim złoży jaja w dole o głębokości około 30 cm i przykryje je trawą i ziemią. Zapewnij jej głębokie, luźne i lekko wilgotne podłoże o temperaturze około 30 °C lub dużą, ciemną skrzynkę lęgową z dostępem od góry, z dobrym dostępem do ciepła i wody. Jaja mają 67-89 mm długości i ważą 33-82 g, a całe zniesienie może stanowić 22-40 % masy samicy.

Jeśli samica na próżno szuka odpowiedniego miejsca, może się zestresować lub zatrzymać jaja. Na wybiegu z dużą ilością gliny jaja są narażone na uduszenie, ponieważ glina zatrzymuje wilgoć i odcina dopływ powietrza.

INKUBACJA

Jaja trzeba wyjąć z wybiegu natychmiast po złożeniu, ponieważ zwierzęta zjadają jaja i je rozkopują. Usuń większość gliny, jeśli jest, umieść jaja w wilgotnym perlicie lub wermikulicie i nie obracaj ich; zaznacz ołówkiem ich górną stronę. Inkubacja odbywa się w 25-30 °C, a wyklucie następuje po 180-270 dniach, w 30 °C zwykle po sześciu-siedmiu miesiącach.

Część jaj często obumiera w pierwszych miesiącach, w niektórych zniesieniach ponad połowa. Wyklucie może trwać kilka dni, ponieważ młode pozostają w jaju do 48 godzin po przebiciu skorupki. Pomagaj tylko wtedy, gdy jest to absolutnie konieczne, a w razie krwawienia z pępka zgłoś się do weterynarza.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Młode mają po wykluciu około 25-30 cm długości (długość od pyska do kloaki 12-14 cm). Trzyma się je pojedynczo, aby uniknąć pogryzień i kanibalizmu. W ciągu tygodnia zaczynają jeść sardynki i noworodki myszy, a potem żywią się głównie owadami uzupełnianymi rybami i małymi gryzoniami, codziennie lub co drugi dzień. Młode się wspinają, więc zapewnij im gałęzie i rośliny oraz utrzymuj wysoką temperaturę i odpowiednią wilgotność powietrza.

Rosną szybko: w wieku dwóch lat zarówno samce, jak i samice mają 108-134 cm długości i ważą 1,3-3,4 kg, a co jakiś czas trzeba je przenosić do większych pomieszczeń. Zanim rozpoczniesz inkubację jaj, zaplanuj, czego młode będą potrzebować jako dorosłe: zniesienie liczące 12 młodych daje 12 zwierząt o długości ponad 150 cm, a znalezienie dla nich miejsca jest trudne.

Zdrowie i częste błędy

Duży waran ma niewiele problemów zdrowotnych, ale są one poważne. Typowe to:

- Otyłość i stłuszczenie wątroby, gdy gryzonie stają się głównym pokarmem lub zwierzę jest przekarmiane. Waż zwierzę i urozmaicaj pokarm.
- Dna moczanowa, która jest częstą przyczyną śmierci waranów w niewoli.
- Choroba kości przy niedoborze UVB, wapnia i witamin, szczególnie u młodych, szybko rosnących osobników.
- Infekcje skóry w obrębie łusek przy stojącym, wilgotnym powietrzu.
- Infekcje bakteryjne ran po ugryzieniach i zapalenie jamy ustnej. Oczyszczaj wszystkie rany i skontaktuj się z weterynarzem.
- Oparzenia od nieosłoniętych lamp grzewczych i kamieni grzewczych.
- Pasożyty, u osobników odłowionych z natury często w dużych ilościach, oraz choroby stresowe po transporcie i aklimatyzacji.
- Trudności ze składaniem jaj u samic bez odpowiedniego miejsca lęgowego.
- Salmonella, którą mogą zarazić się ludzie.
- Problemy przy wykluciu, np. krwawienie z pępka.

Zwierzęta w handlu w dużej mierze pochodziły z odłowu, ale obecnie gatunek jest regularnie rozmnażany. Osobniki z hodowli, oswojone z ręką, są łatwiejsze w obsłudze i mają mniej pasożytów, natomiast odłowione z natury często przybywają z pasożytami i w stresie, a ich aklimatyzacja trwa długo. Zdrowe zwierzę jest silne i aktywne, ma jasne, otwarte oczy i brak wydzieliny z nosa i pyska; ospałe zwierzę może sprawiać wrażenie oswojonego, a w rzeczywistości być chore. Zgłoś się do weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów, jeśli zwierzę traci na wadze, odmawia pokarmu lub wydaje się ospałe.

Czytaj więcej: Typowe choroby i objawy choroby Czytaj więcej: Zakup zwierząt: odchów, odłów i transport

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.